

Löwy Mária (Barna Józsefné)

„De ez egy rendes volt, ő tanított bennünket. Úgy is hívtuk, hogy Nyilas Misi.”

Az interjút Lénárt András készítette 2020. január 30-án, Budapesten. Gépelte és az összefoglalásokat készítette: Frojimovics Kinga.

Löwy Mária 1935. február 25-én született Sashalmon. Apja, Löwy Lajos lakatos, anyja varrónő volt. Mária anyja, Zucker Ella Hevesen született 1901-ben, onnan került Budapestre. A nagypapa korán meghalt, a nagymamát gyerektelen lánya és annak asztalos férje, Kohn Sámuel vette magához. Ők Pesterzsébeten éltek, ahol Mária a családjával szinte minden hétvégén meglátogatta. A nagymama nagyon vallásos volt, így a zsidó ünnepeket is náluk ünnepelte a család. Mária családja nem igazán volt vallásos, nem vezettek kóser háztartást, de péntek este anyja gyertyát

gyűjtött és mesélt arról, hogyan éltek az ő gyerekkorában. A család apai ágával nem igazán tartották a kapcsolatot, ritkán találkoztak csak.

Az apát még 1941-1942-ben → munkaszolgálatra vitték, és csak a háború után látták újra, de leveleket kaptak tőle. Úgy tudja, hogy Mosonmagyaróváron volt munkaszolgálatos, ahonnan egy idő után sikerült megszöknie. Többször elmesélte, hogy még Mosonmagyaróváron volt, amikor egy alkalommal egy másik csoportot hajtottak át a városon. Lajos felismerte köztük az öccsét, akit akkor látott utoljára. Férje munkaszolgálat alatt Mária anyja otthon varrt, és abból tartotta el a családot.

Mária bátyja, Tamás két évvel idősebb, öccse, György pedig másfél évvel fiatalabb nála. A család a Röppentyű utca 9-ben élt (XIII. kerület) egy egyszoba-konyhas lakásban. Mária iskolás éveit a Gömb utcai állami iskolában kezdte. A nyolc osztályt végül összesen kilenc intézményben végezte el. A házban ők voltak az egyetlen zsidó család, így csak nekik kellett → csillagos házba költözniük. A Csáky utca 46-ban [ma Hegedűs Gyula utca] lakott Mária egyik anyai nagybátyja feleségével. A nagybácsi munkaszolgálatos volt, de felesége befogadta a három gyerekes családot. A Röppentyű utcából egy lovaskocsi vitte át a holmijukat. A Csáky utcai lakás egy kétszoba-hallos lakás volt, Mária családja a hallban élt, a nagynéni az egyik szobában, és egy nagyon idős házaspár a másik szobában. Utóbbiak rosszul beszéltek magyarul. A cselédszobában is élt egy házaspár.

A Csáky utcai ház melletti ház egy katonai raktár volt, azt bombatalálat érte. A család egy közeli ház pincéjébe menekült a Visegrádi utcában, ami akkor rendelő volt [ma is az]. A csillagos házból Mária többször szökött ki az engedélyezett időszávon kívül vásárolni, a szomszédos vastelepen átbújva.

1944 novemberében vitték el Mária édesanyját és minden felnőttet a házból. Mária és testvérei az erkélyről integettek anyjuknak, akit soha többet nem láttak. Lichtenwörthbe került, ott halt meg. Erről a család Mária egyik unokanővérétől értesült, aki szintén ott volt, és Mária anyja az ő kezei között halt meg. A → razzia alkalmával a gyerekek – Mária emlékei szerint – azért maradtak a házban, mert éppen nem volt cipőjük. Anyjuk előző nap vitte cipészhez megcsináltatni őket. A razzián az anya mondta, hogy a gyerekek cipő nélkül nem tudnak menni, mire ott hagyták őket. Máriában élénken él az a kép, hogy az öccse az ágyra borulva zokogva mondta: „soha többet nem fog visszajönni”.

„Ott maradtunk, és nem tudtunk mit csinálni. Tán vagy két napig. Egyszer csak megjelent egy nő, ma napig fogalmam sincs, hogy honnan tudta, hogy ott vagyunk, meg egyáltalán, ez ma is egy rejtély nekem... Azt mondta, hogy: Nem maradhattok itt gyerekek, elviszlek titeket egy gyerekotthonba. Elvitt minket a ► Zoltán utca 6-ba. Ez – akkor azt mondták – hogy egy spanyol védettség alatt álló gyerekotthon. Nagyon

sok, száznál több gyerek volt. Állítólag sokan vidékről... Ott voltunk egész addig, amíg bejöttek az oroszok. Ez egy nagyon nagy sarokház, a legfelső emeleten volt a gyerekotthon, és a lakók nem engedték meg, hogy a pincébe menjünk, úgyhogy mikor a belövés kezdődött, akkor minket a kazánházba vittek le. (...) Játszottunk egymás között, de programra nem emlékszem.

Egyszer csak kitalálták, hogy elvisznek minket onnan a → gettóba nyilasok. És akkor jött egy fiatalember, és nekünk azt mondta, hogy mi nem mondhatjuk azt, hogy Löwyek vagyunk, mert az egy zsidó név, azt kell mondani, hogy Lányi. Mert állítólag ebbe a spanyol védetség alattba bombakárosult meg mindenféle gyerek volt, nem csak zsidók, és hogy akkor azokat nem fogják elvinni, de a többieket, lehet, hogy a Duna-partra, lehet, hogy a gettóba. Bátyám is megértette, én is, de az öcsém még kicsi volt, és ez jött mindig próbálni, hogy „Na, hogy hívnak?”, és mindig „Löwy Gy...”, „De nem Löwy vagy, hanem Lányi!”. És ez mindig azt mondta a → nyilasoknak, hogy „Srácok én elintézem ezeket a zsidókat, majd én összeszedem”. De ez egy rendes volt, ő tanított bennünket. Úgy is hívtuk, hogy Nyilas Misi.”

A felszabadulás után a gyerekekkel maradt néhány nevelő – a többség otthagya a gyerekotthont – azt mondta a gyerekeknek, hogy vidékre mennek, ahol tudják rendesen táplálni őket. Erre Mária bátyja úgy döntött, hogy ők hárman megszöknek, és visszamentek a Csáky utcai volt csillagos házba, de ott csak idegeneket találtak. Amikor elmondták nekik, hogy ők egy darabig ott laktak, a háziak a pince lejáróján egy kis kuckót alakítottak ki nekik, leterítették egy plédet, és etették őket. Néhány napig maradtak ott, amikor megjött az apjuk, aki már többször kereste a családját a Csáky utcában. Apjuk egy volt kolléganőjéhez vitte a gyerekeket, egy keresztény nőhöz, aki a rühes és tetves gyerekeket ellátta és kikezelte. A gyerekek néhány napig ágyban feküdtek, mivel régi ruhájukat elégették, új pedig nem volt. Amikor a hölgy katona férje hazatért, a gyerekek nem maradhattak ott tovább. A család megpróbált visszaköltözni a Röpentyű utcai lakásba, de ott bombakárosultak éltek. A házban volt a pincelejárattal szemben egy helyiség, oda tudtak beköltözni.

Amikor Mária apja megtudta, hogy felesége meghalt, lett egy élettársa. Vele a gyerekek nem voltak jó kapcsolatban, mert például azt kérte tőlük, hogy szólítsák anyukának. De ők csak Mara nénié voltak hajlandók hívni.

Amikor elkezdődött az iskola, a Gömb utcai iskola hitoktatója mondta a gyerekeknek, hogy lemehetnek ► Békéscsabára egy → Hasomér hacair gyerekotthonba. Mire ők hazamentek és közölték apjukkal, hogy Békéscsabára akarnak menni, „legalább két hétre”. Apjuk beleegyezett. Két évig éltek ott, és nagyon jól érezték magukat. Apjuk és Mara néni egyszer sem látogatta meg a gyerekeket vidéken.

A békéscsabai gyerekotthon cionista volt, a gyerekek → ivritül tanultak, és minden módon készültek az izraeli életre. Az otthon egyik → madrichja Winter Juda,

a másik pedig Fényes Rachel volt. Mária és testvérei másokkal együtt Izraelbe akartak menni, és ehhez szülői beleegyezésre volt szükség, de az apjuk nem engedte el a gyerekeket. Az akkor 15 éves bátyja azzal érvelt, hogy nincs joga tönkretenni a gyerekei életét. Az apa őt végül elengedte, így alijázott 1948-ban.

Békéscsabán az alsósok a helyi osztatlan zsidó elemi iskolába jártak. Ötödik osztályban aztán állami iskolába járt Békéscsabán, majd Budapestre kerülve a Tarbut iskolában, az Abonyi utcai zsidó iskolában, végül a Bajza utcai iskolában tanult. A nyolc általános után Mária gépipari technikumba ment tanulni. Iskolái elvégzése után egy tervező irodába került dolgozni, ahol egész nyugdíjas koráig hűtőházakat tervezett.

A békéscsabai otthon megszűnésekor Budapestre került, a ► Tárogató út 2-be. Ott egy épületben működött egy nagy gyerekotthon és egy kisebb idősek otthona. Békéscsabán és a Tárogató úton is tartották a péntek estét, de egyébként vallásos nevelést nem kaptak. Békéscsabán a gyerekeket ivrit nevükön nevezték, Máriát például Tamcsinak (Tamara) szólították. Mária Békéscsabán nagyon jól megtanult ivritül, az 1948-ban → alijázó bátyjával egy darabig ivritül levelezett. Mária először 1955-ben látogatta meg Izraelben a bátyját. Akkor ő maga már nem akart ott letelepedni, mivel a házasságát tervezte nem zsidó férjével. Fiuk 1957-ben született.

A Tárogató úti otthonból Mária a ► Délibáb utca 26-ba került, majd ugyanabban az utcában a 33-ba. A Délibáb utcában hetedikes volt. Onnan került végül az ► Akácfa utca 32-be, akkor már a technikumban volt elsős. Másodikos korától állami kollégiumba került az osztályfőnöke, Dr. Gyalmos segítségével került, mivel apja és nevelőanyja egyértelműen közölték Máriával, hogy ők a továbbtanulását egyáltalán nem támogatják.



*A Délibáb utca 26 udvarán: Handk Ágnes, Wieder Györgyi,
Polgár Vera, Solt Ágnes, Gyöngyösi Zsuzsanna, Löwy Mária*

A Tárogató útról az Akácfa utcáig Mária nagyjából végig ugyanazzal, a korcsoportjának megfelelő → kvucával költözött. A Tárogató úti otthon tágas volt, sokat tudtak sportolni és játszani. A Délibáb utcában már szűkösebben éltek. Minden költözéssel egyre szűkösebb helyre kerültek. Vallásos nevelést sehol nem kaptak, de → bar micvót és → bat micvót azért tartottak, Máriáé Budán volt, a Frankel zsinagógában.

A technikumba sok zsidó gyerek járt, tudták például, hogy kinek a szüleit deportálták. Mária a háború után nem sokszor találkozott antiszemitizmussal, de pont az anyósa egyszer tett egy igen csúnya antiszemita megjegyzést. Mária a férjével az öccsén keresztül ismerkedett meg az 50-es évek közepe táján. Házasságát az apjának és mostohaanyjának csak az esküvő után mondták meg, mire a mostoha felpofozta Máriát, hogy nem hívták meg őket az esküvőre. Erre viszont Barna József jelentette be, hogy ő és a felesége soha többé nem látogatják meg őket. Nem is mentek sokáig, de amikor megszületett Mária fia, öccse unszolására elvitte megmutatni az unokát az apjának.

Fiának Mária valamikor első osztályos korában mondta el, hogy anyai ágon zsidó. Mária a bátyjával végig levelezett, a leveleket a mai napig őrzi. Mária fiának két gyereke született, ők is tudnak zsidó származásukról, de a zsidósághoz nem igazán kötődnek. Mária a mai napig nem vallásos, de zsidónak érzi magát. Baráti társasága is szinte kizárólag zsidókból áll, és a többség gyerekkori barát.